

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Факультет/інститут економічний

Кафедра економічної кібернетики

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теорія економічного ризику

Освітня програма Економіка

Спеціальність 051 Економіка

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від 29 серпня 2019 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Теорія економічного ризику
Викладач (-і)	д.е.н., проф. Дмитришин Л.І.
Контактний телефон викладача	+38(097)3408514
Е-mail викладача	lesia.dmytryshyn@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	6 кредитів ECTS
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/index.php?mod=course&action=ReviewOneCourse&id_cat=97&id_cou=6583
Консультації	Очні консультації: згідно розкладу консультацій
2. Анотація до курсу	
<p>Вивчення і врахування невизначеності, конфліктності, багатокритеріальності та породжуваного ними ризику стало однією з магістральних ліній розвитку економічної теорії в другій половині ХХ ст. Особливістю сучасного економічного ризику є його тотальність, всеосяжність. Власне, тому економічний ризик належить до фундаментальних понять сучасної економічної теорії та менеджменту.</p> <p>Об'єкт управління ситуаціями, що постають перед органом управління, характеризується багатоваріантністю розвитку подій і можливістю виникнення непередбачених ситуацій. Тому головними якостями сучасного економіста є вміння працювати в умовах невизначеності (неповноти інформації), здійснювати раціональний вибір з множини можливих, альтернативних варіантів, здатність йти на ризик у розумних (допустимих) межах.</p> <p>Сучасна теорія економічного ризику (економічна ризикологія), спираючись на загальну економічну теорію, системний аналіз, економіко-математичні методи і моделі, сформувала свої теоретико-методологічні принципи, нагромадила потужний і гнучкий інструментарій, що знаходить дедалі ширше практичне використання в усіх сферах економічної (господарської) діяльності.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Мета курсу — озброїти майбутніх фахівців з економіки систематизованими знаннями щодо аналізу, моделювання та управління ризиком. У результаті вивчення дисципліни студент матиме можливість: зрозуміти, що на економічні процеси впливають некеровані чинники, що ці процеси розвиваються здебільшого в умовах невизначеності, конфліктності, багатокритеріальності, принципової неможливості здійснення точних економічних прогнозів, необхідних для прийняття раціональних рішень. Усе це необхідно свідомо враховувати в господарській діяльності та в теоретико-економічних дослідженнях; засвоїти основні принципи здійснення аналізу ризику, його моделювання, врахування та управління ним; оволодіти, навичками самостійно здійснювати якісний аналіз, ідентифікацію ризику й проводити відповідні обчислення.</p>	
4. Результати навчання (компетентності)	
<p>Результати навчання:</p> <p>5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).</p> <p>8. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.</p> <p>10. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.</p> <p>17. Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в одній або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.</p> <p>22. Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.</p>	

Компетентності:

ІК - Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в економічній сфері, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки.

ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК9. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації.

ЗК11. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

СК6. Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.

СК14. Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу - 180 год.

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	30
Практичні	30
Самостійна робота	120

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Обов'язковий / вибірковий
7	051 Економіка	IV	Цикл професійної підготовки Вибіркові дисципліни

Тематика курсу

Тема, план	Форма заняття	Літерату ра	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
Тема 1. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЯКІСНОГО АНАЛІЗУ РИЗИКУ 1.1. Гносеологічні аспекти економічного ризику 1.2. Аналіз чинників невизначеності, конфліктності та породжуваного ними економічного ризику 1.3. Класифікація ризику	Лекція, практичне заняття	[2-3,8]	Опрацюва ти лекційний матеріал, підготува тися до практично го заняття	0,1	До наступного заняття за розкладом
Тема 2. КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ РИЗИКУ 2.1. Статистична та нестатистична (суб'єктивна) ймовірність 2.2. Метод аналогій 2.3. Аналіз чутливості (вразливості) 2.4. Аналіз ризику збитків 2.5. Наслідки кількісного аналізу ризику	Лекція, практичне заняття	[5-7]	Опрацюва ти лекційний матеріал, підготува тися до практично го заняття	0,1	До наступного заняття за розкладом
Тема 3. СИСТЕМА КІЛЬКІСНИХ ОЦІНОК СТУПЕНЯ РИЗИКУ 3.1. Загальні підходи до кількісної оцінки ступеня ризiku 3.2. Ймовірність як один з підходів до оцінки ризику	Лекція, практичне заняття	[3,10,16]	Опрацюва ти лекційний матеріал, підготува тися до практично го заняття,	0,1	До наступного заняття за розкладом

3.3. Інгрeдiєнт економiчного показника 3.4. Ризик в абсолютному вираженнi 3.5. Ризик у вiдносному вираженнi 3.6. Використання нерiвностi Чебишева			розв'язати задачi		
Тема 4. РИЗИК ТА ЕЛЕМЕНТИ ТЕОРiЇ КОРИСНОСТI 4.1. Концепцiя корисностi. Прiоритети та iх числове вiдображення 4.2. Кориснiсть за Нейманом 4.3. Рiзне ставлення до ризику та кориснiсть 4.4. Кривi байдужостi 4.5. Функцiя корисностi з iнтервальною нейтральнiстю до ризику	Лекцiя, практичне заняття	[2-4]	Опрацювати лекцiйний матерiал, Пройти тестування до теми	0,1	До наступного заняття за розкладом
Тема 5. УПРАВЛiННЯ РИЗИКОМ 5.1. Основнi пiдходи щодо управлiння ризиком 5.2. Iнварiантнi способи зниження ступеня ризику. Зовнiшнi способи зниження ступеня ризику. Внутрiшнi способи зниження ступеня ризику 5.3. Таблиця рiшень	Лекцiя, практичне заняття	[1,9,12,14]	Опрацювати лекцiйний матерiал, пiдготуватися до практичного заняття	0,1	До наступного заняття за розкладом
Тема 6. ЗАПАСИ, РЕЗЕРВИ ЯК СПОСiБ ЗНИЖЕННЯ СТУПЕНЯ РИЗИКУ 6.1. Структура та види резервiв i запасiв на непередбачуванi витрати 6.2. Резервування грошових засобiв на покриття випадкових затрат 129 6.3. Управлiння запасами з урахуванням ризику 6.4. Задачi управлiння виробництвом та резервами	Лекцiя, практичне заняття	[11,15]	Опрацювати лекцiйний матерiал, пiдготуватися до практичного заняття	0,1	До наступного заняття за розкладом
Тема 7. ДИВЕРСИФiКАЦIЯ ЯК СПОСiБ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ: ЕЛЕМЕНТИ ТЕОРiЇ ПОРТФЕЛЯ 7.1. Суть диверсифiкацiї 7.2. Суть управлiння портфелем цiнних паперiв 7.3. Ризик портфеля цiнних паперiв 7.4. Норма прибутку цiнних паперiв 7.5. Ризик цiнних паперiв в	Лекцiя, практичне заняття	[12-13]	Опрацювати лекцiйний матерiал, пiдготуватися до практичного заняття	0,1	До наступного заняття за розкладом

абсолютному вираженні 7.6. Ризик цінних паперів у відносному вираженні 7.7. Кореляція цінних паперів та її застосування 7.8. Портфель цінних паперів 7.9. Тактика фінансового менеджера 7.10. Про ефективність роботи фінансового менеджера та аналітика					
Тема 8. МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РИЗИКУ 8.1. Теоретико-ігрова модель 8.2. Інформаційна ситуація 8.3. Прийняття рішень в умовах ризику 8.4. Критерії прийняття рішень	Лекція, практичне заняття	[1,4,10,11]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до практичного заняття	0,1	До наступного заняття за розкладом
Тема 9. ІЄРАРХІЧНІ МОДЕЛІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ 9.1. Загальна ієрархічна модель 9.2. Побудова моделі багатоцільової та багатокритеріальної задачі 9.3. Приклад ситуації прийняття багатоцільового та багатокритеріального рішення 9.4. Одноцільова багатокритеріальна задача прийняття рішень в полі однієї інформаційної ситуації 9.5. Одноцільова багатокритеріальна задача прийняття рішень в полі кількох інформаційних ситуацій 9.6. Багатоцільова та багатокритеріальна задача прийняття рішень в полі кількох інформаційних ситуацій	Лекція, практичне заняття	[6,9,15]	Опрацювати лекційний матеріал, пройти тестування до попередніх тем	0,1	До наступного заняття за розкладом
Тема 10. ВАРТІСТЬ, ЧАС ТА РИЗИК 10.1. Вартість і час 10.2. Модель рівноваги ринку капіталів (CAPM) 10.3. Вплив ризику та інфляції на величину сподіваної норми відсотка 10.4. Майбутня вартість 10.5. Теперішня вартість 10.6. Оцінка ринкової вартості підприємства та ризик	Лекція, практичне заняття	[1,6,7,9]	Контрольна робота	0,1	Згідно розкладу
6. Система оцінювання курсу					
Загальна система	100 балівна – 100 балів протягом семестру;				

оцінювання курсу	<p>“відмінно” – студент демонструє повні і глибокі знання навчального матеріалу, достовірний рівень розвитку умінь та навичок, правильне й обґрунтоване формулювання практичних висновків, наводить повний обґрунтований розв’язок прикладів та задач, аналізує причинно-наслідкові зв’язки; вільно володіє науковими термінами;</p> <p>“добре” – студент демонструє повні знання навчального матеріалу, але допускає незначні пропуски фактичного матеріалу, вміє застосувати його до розв’язання конкретних прикладів та задач, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, допускає окремі несуттєві помилки та неточності в розв’язках;</p> <p>“задовільно” – студент володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповідях, не завжди вміє правильно застосувати набуті знання до розв’язання конкретних прикладів та задач, нечітко, а інколи й невірно формулює основні твердження та причинно-наслідкові зв’язки;</p> <p>“незадовільно” – студент не володіє достатнім рівнем необхідних знань, умінь, навичок, науковими термінами.</p>
Вимоги до письмової роботи	Відповідно до навчального плану, студент виконує одну контрольну роботу. Головна її мета – перевірка самостійної роботи студентів в процесі навчання, виявлення ступеня засвоєння ними теоретичних положень курсу. При розв’язанні задач студент має детально вказувати, яким саме був хід його роздумів, якими формулами він користувався.
Семінарські заняття	Практичне заняття проводиться з метою формування у студентів умінь і навичок з предмету, вирішення сформульованих завдань, їх перевірка та оцінювання. За метою і структурою практичні заняття є ланцюжком, який пов’язує теоретичне навчання і навчальну практику з дисципліни, а також передбачає попередній контроль знань студентів. Оцінка за практичне заняття враховується при виставленні підсумкової оцінки з дисципліни – заліку.
Умови допуску до підсумкового контролю	<ul style="list-style-type: none"> – оцінка за поточне тестування (20 балів); – оцінка за відповіді на всі основні та додаткові запитання під час аудиторних занять (30 балів); – оцінка за контрольну роботу (30 балів); – оцінка за самостійну роботу (20 балів).
7. Політика курсу	
<p>- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);</p> <p>- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;</p> <p>- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.</p> <p>Засвоєння пропущеної теми лекції з поважної причини перевіряється під час складання підсумкового контролю. Пропуск лекції з неповажної причини відпрацьовується студентом відповідно до вимог кафедри, що встановлені на засіданні кафедри (співбесіда, реферат тощо).</p> <p>Пропущені практичні, семінарські та лабораторні заняття, незалежно від причини пропуску, студент відпрацьовує згідно з графіком консультацій. Поточні „2”, отримані студентом під час засвоєння відповідної теми на практичному, семінарському та лабораторному занятті перескладаються викладачеві, який веде заняття до складання підсумкового контролю з обов’язковою відміткою у журналі обліку роботи академічних груп.</p>	
8. Рекомендована література	
1. Азаренкова Г. М. Аналіз моделювання і управління ризиком (в схемах та	

- прикладях) : навч. посіб. / Г. М. Азаренкова. – Львів : Новий світ-2000, 2011. – 240 с.
2. Андрєєва Т. Є. Ризик у ринковій економіці : навч. посіб. / Т. Є. Андрєєва, Т. Е. Петровська. – Х. : Бурун Книга, 2005. – 128 с.
 3. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : [навч. посіб.] / Л. І. Донець. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
 4. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навч. посіб. / І. Ю. Івченко. – К. : ЦУЛ, 2007. – 344 с.
 5. Кондрашихін А. Б. Теорія та практика підприємницького ризику (Авторизований доступ) : навч. пос. / А. Б. Кондрашихін, Т. В. Пепа. – К. : ЦУЛ, 2009. – 224 с.
 6. Клименко С. М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навч. метод. посіб. для сам. вивч. дисц. / С. М. Клименко, О. С. Дуброва. – К. : КНЕУ, 2006. – 188 с.
 7. Кузьмін О. Є. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч. посіб. / О. Є. Кузьмін, Г. Л. Вербицька, О. Г. Мельник. – Львів : Нац. ун-т «Лівівська політехніка», 2008. – 212 с.
 8. Лук'янова В. В. Економічний ризик : навч. посіб. / В. В. Лук'янова, Т. В. Головач. – К. : Академвидав, 2007. – 464 с.
 9. Мороз О. Оптиміальне управління економічними системами в умовах невизначеності та ризику : монографія / О. Матвійчук, А. Мороз. – Вінниця : Універсум, 2003. – 177 с.
 10. Останкова Л. А. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками : навч. посіб. / Л. А. Останкова, Н. Ю. Шевченко. – К. : ЦУЛ, 2011. – 256 с.
 11. Сараєва І. М. Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків : [монографія] / І. М. Сараєва; ІПРЕЕД НАНУ. – О. : Фенікс, 2007. – 188 с.
 12. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика : навч. посіб. / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. – К. : Політехніка, 2004. – 200 с.
 13. Ступаков В. С. Риск-менеджмент : учеб. пособие / В. С. Ступаков, Г. С. Токаренко. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 288 с.
 14. Управління підприємницьким ризиком / за заг. ред. д-ра екон. наук Д. А. Штефанека. – Тернопіль : Економічна думка, 1999. – 224 с.
 15. Чорноморченко Н. В. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч.-метод. посібник для сам. вивчення дисц. / Н. В. Чорноморченко, І. С. Іванова, Н. С. Приймак. – Львів : Магнолія-2006, 2010. – 260 с.
 16. Шегда А. В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління : навч. посіб. / А. В. Шегда, М. В. Голованенко ; за ред. А. В. Шегди. – К. : Знання, 2008. – 271 с.

Викладач

Дмитришин Л.І.